

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
“Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Наукова робота учасниці II етапу
Всеукраїнської студентської олімпіади зі
спеціальності “Соціальна педагогіка”
студентки 5 курсу спеціальності
“Соціальна педагогіка”

Димид Ірини Андріївни

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент

Ковбас Богдан Іванович

Івано-Франківськ – 2017

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАСАД ПРОЦЕСУ ТВОРЧОСТІ	6
1.1. Поняття творчості та творчих здібностей	6
1.2. Особливості та чинники розвитку та становлення творчих здібностей у дитинстві з погляду сучасної педагогіки	8
Висновки з першого розділу	
РОЗДІЛ 2. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ У МОЛОДШИХ КЛАСАХ	11
2.1. Діяльність соціального педагога з виявлення та розвитку творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку	11
2.2. Реалізація програми розвитку творчих здібностей учнів молодших класів	15
Висновки з другого розділу	19
ВИСНОВКИ	20
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	22
ДОДАТКИ	23

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена зростанням вимог до розвитку творчої особистості, активізації творчого потенціалу, необхідністю глибшого вивчення даних аспектів розвитку особистості. Пошуки способів організації життєдіяльності дітей задля її творчої самореалізації постійно знаходяться в центрі уваги дослідників, вчених, психологів, педагогів та батьків. Потреби соціуму в активних, мобільних особистостях стимулюють дослідження творчості, виявлення її закономірностей, розробку методології і теорії творчості, методики підготовки творчих кадрів, обдарованих працівників у різних галузях, які мають інтелектуальну готовність до розв'язання нових і складних проблем.

Дослідження розвитку творчих здібностей та творчого потенціалу, зокрема, в близьких нам сферах науки та освіти, є самостійною і, водночас, багатоплановою проблемою, яка, безумовно, становить інтерес не лише для педагогіки та психології, а й для цілої низки наук, таких як філософія, соціологія, медицина, економіка. До проблеми осмислення та дослідження розвитку творчих здібностей особистості зверталися відомі педагоги та психологи. Великого значення в організації роботи з формування творчої активності учнів набули праці видатних психологів Л. Виготського, О. Леонтьєва, Я. Пономарьова, С. Рубінштейна, в яких досить ґрунтовно описані психологічні аспекти формування творчої активності дітей, а також педагогів В. Сухомлинського, Ю. Бабанського, Т. Ільїної, В. Моляко, О. Федоренко та інших, які вивчали методи, умови розвитку творчих здібностей учнів, зокрема й молодших школярів. Проте, єдиного підходу до визначення понятійного апарату проблеми розвитку творчих здібностей особистості серед науковців немає.

Аналіз літератури з проблем творчості, яка в останні десятиліття виокремилася в самостійний комплексний напрямок на межі психології, педагогіки, акмеології, філософії, медицини та інших наук, дозволяє зробити

висновок про те, що соціально-економічні перетворення значною мірою стимулюють необхідність постійного розв'язання нових надзвичайно складних завдань: людині сьогодення, а тим більше завтрашнього дня вже не лише бажано, а навіть необхідно оволодівати творчими вміннями, стратегіями та тактиками як інструментарієм у професійній та й у інших видах діяльності.

Розбудова системи освіти в Україні передбачає оновлення її змісту, зміну форм організації життєдіяльності дітей. Яскравою тенденцією цього процесу є зростання питомої ваги творчих здібностей у вихованні зростаючого покоління. Навчально-виховними програмами дітей молодшого шкільного віку передбачено різні види роботи з дітьми, що мають на меті виховувати в них здатності до творчості, відповідні естетичні погляди та культуру загалом.

Соціально-педагогічні умови розвитку творчих здібностей молодших школярів

Об'єкт дослідження: формування творчих здібностей школярів.

Предмет дослідження: умови розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Мета дослідження: обґрунтувати соціально-педагогічні умови творчого розвитку дітей молодшого шкільного віку.

Завдання дослідження:

- охарактеризувати теоретичні засади розвитку творчих здібностей молодших школярів;
- відібрати та апробувати методи діагностики та розвитку творчості;
- обґрунтувати умови ефективного розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Гіпотеза: розвиток творчих здібностей молодших школярів є ефективним, якщо: педагогами створюється творча атмосфера, що сприяє прояву творчого мислення дитини; забезпечується дотримання відповідних соціально-педагогічних умов; забезпечується включення молодших школярів у діяльність, у процесі якої вирішуються творчі завдання.

Методологічну основу дослідження склали психолого-педагогічні положення з основ творчості й креативності особистості, принципи науковості і зв'язку теорії та практики.

Для досягнення поставлених завдань використовувалися такі **методи дослідження**: теоретичний аналіз та узагальнення психологічної та педагогічної літератури, вивчення передового педагогічного досвіду, педагогічної документації для розкриття теоретичних основ розвитку творчих здібностей школярів; спостереження, бесіди, тестування для виявлення розвитку творчих здібностей молодших школярів; створення та організація програми розвитку творчих здібностей молодших школярів для визначення соціально-педагогічних умов її ефективності.

Наукова новизна дослідження полягає в реалізації програми розвитку творчих здібностей молодших школярів, дослідження динаміки позитивних змін у процесі включення учнів у різнобічні творчі види діяльності.

Практична значущість результатів дослідження полягає в тому, що його висновки розширюють теоретичні уявлення про розвиток творчих здібностей молодших школярів у соціально-педагогічному контексті, можуть успішно використовуватись у діяльності практичних психологів, соціальних педагогів та вчителів початкових класів.

Наукова робота містить вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел та додатки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАСАД ПРОЦЕСУ ТВОРЧОСТІ

1.1. Поняття творчості та творчих здібностей

У сучасних змінних умовах найкраще орієнтується, приймає рішення, працює людина творча, гнучка, креативна, здатна до генерування і використання нового (нових ідей, задумів, підходів, рішень).

В історії питання про здібності висловлювалася думка про те, що творчі здібності виявляються лише в науці, літературі та мистецтві. Це сприяло відриву практичної діяльності людини від розумової праці. Заперечуючи таку позицію, Л. Виготський підкреслює, що елементи творчості проявляються при вирішенні повсякденних життєвих задач, зокрема тих, що притаманні шкільному навчальному процесу. Така ідея поширена і в працях В. Богоявленської, В. Глухова, А. Петровського, К. Платонова та ін. Аналіз літератури показав, що науковці по-різному трактують поняття «творчі здібності». С. Баган, І. Зверєва, Т. Москалець, Т. Равлюк розглядають творчі здібності, як синтез властивостей особистості, які характеризуються ступінню відповідності певного виду творчої діяльності вимогам до неї та зумовлюють результативність такої діяльності. К. Цюлковський визначає творчі здібності як продукт саморуху, самостійного розв'язання задач і питань, самостійного розкриття закономірностей і зв'язків між предметами і явищами, продукт роботи мозку на шляху «від відкриття істин, усім відомих, до відкриття істин, нікому не відомих». В. Рогозіна вважає, що творчі здібності є особливим видом розумових здібностей, які виражаються в умінні породжувати мислительну діяльність за межами вимог, відхилятися під час мислення від традиційних норм, генерувати різноманітні оригінальні ідеї та знаходити способи їх практичного вирішення.

«Загальновідомо, що творчість постає як наукова категорія, яка виражає визначальну сутність людської діяльності, полягає у невинному прогресі й

збільшенні різноманітності реальності як наслідку задоволення потреб та інтересів людини» [9, с. 222].

Творчість – це розумова й практична діяльність, результатом якої є створення оригінальних, неповторних цінностей, виявлення нових фактів, властивостей, закономірностей, а також методів дослідження і перетворення матеріального світу або духовної культури.

Пояснюючи свою позицію з питань творчості, Л. Виготський зазначав також, що «творчою ми називаємо таку діяльність, яка створює щось нове, однаково, чи буде це створене творчою діяльністю будь-якою річчю зовнішнього світу або побудовою розуму або почуття, яке живе та виявляється тільки в самій людині» [2, с. 3].

Здібності, як зазначає С. Гончаренко, автор «Українського педагогічного словника», – це стійкі індивідуальні психічні властивості людини, які є необхідною внутрішньою умовою її успішної діяльності. У здібностях поєднуються природне й соціальне. Природною основою є задатки. Сукупність здібностей називають обдарованістю. Визначальним в розвитку здібностей є умови життя і взаємодія з навколишнім середовищем. Здібності людини розвиваються в процесі засвоєння нею суспільного досвіду, виховання й навчання, в процесі трудової діяльності [3, с. 135].

Людина зі здібностями не народжується. Вона народжується із задатками. Не існує задатків до окремих видів діяльності – музики, образотворчої діяльності, математики, професійної діяльності тощо. Задатки – це недиференційовані, в основному, анатомо-фізіологічні, морфологічні особливості організму, які не мають прямого відношення до успішності людини в діяльності. Власне, успіх у будь-якій діяльності залежить від умов становлення особистості, сприяння чи перешкоджання розвитку задатків та здібностей дитини [4, с. 37].

Обдарованість, за визначенням, наведеним в «Українському педагогічному словнику», – це індивідуальна своєрідність задатків людини, завдяки яким

вона може досягти значних успіхів у певній галузі діяльності. Обдарованість розвивається в процесі засвоєння індивідом духовних та інших надбань людства, його творчої діяльності. Високий ступінь спеціальної обдарованості називають талантом [3, с. 236].

Американський психолог Е. Фромм запропонував таке визначення поняття творчих здібностей: «Це здатність дивуватися і пізнавати, вміння знаходити рішення в нестандартних ситуаціях; це спрямованість на відкриття нового і здатність глибокого усвідомлення свого досвіду» [4, с. 40–41].

Основними показниками творчих здібностей є швидкість і гнучкість думки, оригінальність, допитливість, точність і сміливість.

Один із творців системи вимірювання творчих здібностей Е. Торренс відзначав із цього приводу, що успадкований потенціал не є найважливішим показником майбутньої творчої продуктивності. Якою мірою творчі імпульси дитини набудуть характерну творчості, залежить від впливу батьків та інших дорослих.

Творчі здібності вчені аналізують як психологічні особливості дитини, які сприяють оволодінню цією діяльністю. Творчість є притаманною для кожного в тому чи іншому ступені, вона ж є нормальним та постійним супутником дитячого розвитку. Тому важливо визначитися, які вміння потрібно сформувати в дітей, щоб вони відчували свободу своїх дій у творчості, мали можливість її проявити, успішно здійснювати цю діяльність.

1.2. Особливості та чинники розвитку і становлення творчих здібностей у дитинстві з погляду сучасної педагогіки

В останні десятиліття ХХ століття та вже на початку ХХІ століття педагогічна наука цілеспрямовано намагається не лише дослідити загальні особливості творчої діяльності, а й розробити спеціальні засоби, прийоми, методи та технології розвитку творчості.

Із педагогічної точки зору молодший шкільний вік є надзвичайно сприятливим періодом для розвитку творчих здібностей. Відмітна ознака творчої діяльності дітей молодшого шкільного віку – суб'єктивна новизна продукту діяльності. За своїм об'єктивним значенням «відкриття» дитини може бути і новим, незвичним, але, в той же час, виконуватися за вказівкою педагога, за його задумом, з його допомогою, а тому не бути творчістю. І в той же час дитина може запропонувати таке рішення, яке вже відоме, використовувалося на практиці, але додумався він до нього самостійно, не копіюючи відоме. У цьому випадку ми маємо справу з творчим процесом, заснованим на здогаду, інтуїції, самостійному мисленні учня. Тут важливий сам механізм діяльності, в якій формується вміння вирішувати нешаблонні, нестандартні задачі.

Деіндивідуалізованість інформаційного простору створює небезпечну ілюзію можливості уникнення моральної, а значить і будь-якої творчості, що призводить до розмивання самого поняття творчої неповторності, яке у «психології творчості» є ключовим [10, с. 146].

Науковці виділяють наступні стадії прояву творчої активності:

1. Наслідування – копіювання готового; дитина, потрапляючи у нову ситуацію, репродукує готовий спосіб дії, повторює його за дорослим для досягнення бажаного результату.

2. Творче наслідування, де назва говорить сама за себе – внесення елементів новизни, прояв самодіяльності без внесення істотних змін у запропоновану схему дій, зразок, ідею. Це – перша заявка дитини про себе, своє бажання самовиразитися.

3. Репродуктивна творчість – вміння взяти за основу запропоновану схему (ідею), але істотно її переробити, внести зміни. Тут дитина вправляється в переробці інновацій, пропускає їх крізь себе, вносить елементи новизни й оригінальності.

4. Справжня творчість, створення нового [6, с. 6].

Зовнішні чинники можуть сприяти розвитку креативних здібностей дитини чи гальмувати його. Такими стимулювальними факторами, за словами Е. Торренса, є:

- орієнтація на потребу творчого розв'язання проблем;
- відсутність перешкод для проявів спонтанності й ініціативи;
- створення можливості маніпулювати предметами і висловлювати варіативні думки;
- навчання уважному ставленню до сигналів навколишнього середовища;
- виховні впливи, спрямовані на визнання дитиною цінності креативних рис своєї особистості.

До гальмівних факторів він зараховував:

- орієнтацію на успіх, побоювання дати неправильну відповідь;
- підсилену орієнтацію на думку однолітків, побоювання звинувачень у незвичайності;
- заборону запитань і обмеження ініціативи;
- надмірну фіксацію на стереотипах статевої ролі;
- уявлення про дивергентне мислення як про відхилення від норми;
- жорстке розмежування трудової та ігрової діяльності.

Враховуючи взаємозв'язок розвитку інтелектуальних та творчих здібностей Е. Торренс запропонував схему розвитку креативності та інтелекту, де можна побачити відповідність креативності рівню коефіцієнта інтелекту [Дод. А].

РОЗДІЛ 2

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ У МОЛОДШИХ КЛАСАХ

2.1. Діяльність соціального педагога з виявлення та розвитку творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку

Одним із найважливіших факторів розвитку творчих здібностей є створення умов, що сприяють соціалізації. Педагогічна підтримка з боку соціального педагога включає в себе дотримання певних умов, таких як створення комфортного середовища, формування позитивного ставлення до діяльності, забезпечення самореалізації дітей у творчій діяльності, активної співпраці з батьками та у навчально-виховному середовищі загалом задля забезпечення комфортних умов розвитку творчих здібностей тощо.

Соціально-педагогічна діяльність за своєю суттю дуже близька до педагогічної діяльності, з якої вона виокремилася, проте вона має й свою специфіку.

На думку М. Галагузової, соціально-педагогічна діяльність – це різновид професійної діяльності, спрямованої на надання допомоги дитині в процесі її соціалізації, освоєння нею соціокультурного досвіду й створення умов для її самореалізації в суспільстві [3, с. 107]. Сутність соціально-педагогічної діяльності полягає в способі гармонізації відносин людини, групи й середовища на основі задоволення потреби в соціокультурній адаптації й самореалізації, що здійснюється на основі розвитку особистості, з одного боку, і педагогічного середовища – з іншого.

Соціально-педагогічна діяльність спрямована на створення сприятливих умов соціалізації, всебічного розвитку, задоволення її культурних і духовних потреб чи відновлення соціально схвалених способів життєдіяльності людини – вважає О. Безпалько [1, с. 13].

Упровадження в сучасну практику роботи освітніх закладів особистісно орієнтованої моделі навчання висуває потребу по-новому підходити до проектування навчального середовища, обирати нестандартні методи та форми залучення молодших школярів до різних видів діяльності, що передбачає глибоке й різнобічне вивчення пізнавальних та творчих здібностей дітей, новий підхід до забезпечення умов розвитку творчих здібностей.

У наш час більшість дослідників надають перевагу методу спостереження як такому, що дозволяє зняти жорстоку обмеженість тестувань та отримати значно ціннішу інформацію щодо здібностей дітей. Саме тому, процес виявлення обдарованих дітей доцільно розпочинати з всебічного спостереження за дітьми. Відомості про життя дитини, про які повідомляють батьки, також підвищують ефективність процесу пошуку, тому що надають можливість дізнатись про наявність у неї якихось особливих здібностей, чи інтересів, особливості спілкування з дорослими й однолітками та інше. Саме тому поряд із спостереженням соціального педагога можна використовувати запитальники для батьків [Дод. Б]. Такі запитальники пропонуються з метою отримання додаткової інформації, яку пізніше можна використати в аналізі конкретного випадку для характеристики кожної дитини.

Існують різні критерії оцінок творчих здібностей дітей, зокрема критерії правильної оцінки творчої активності розробила О. Кононко. Вони мають вигляд своєрідного опитувальника для педагога стосовно конкретної дитини [Дод. В].

Задля активної розумової та творчої діяльності дітей застосовується один із найпоширеніших методів навчання – бесіда. Бесіда може носити характер вільної дискусії, розвиває самостійність судження творчого задуму. Проте одної лише бесіди, нехай і з навідними питаннями не буде достатньо для виявлення та подальшого формування творчих здібностей.

Розвивати здібності неможливо, не розвиваючи особистість. Для дитячого віку це означає, що не можна розвивати здібності, не враховуючи

соціальних процесів, що відбуваються у контактній групі. Інші діти, батьки, учителі оцінюють успіхи і невдачі дитини у діяльності, що зумовлює соціальне прийняття чи відторгнення, лідерство чи аутсайдерство дитини, зрештою, її самопочуття, настрої, психологічний комфорт.

Схильність дитини до творчості складається з таких якостей, як розмаїття інтересів, незалежність і гнучкість розуму, допитливість, наполегливість. Нарешті, істотне значення має й обстановка в родині дитини. Проаналізувати ці якості можна допомогою тестування на предмет творчих схильностей [Дод. Г].

Процес виявлення творчих здібностей здійснювався у відповідності до Базової програми «Я у світі» поетапно:

I етап. Всебічне спостереження за поведінкою, діяльністю, перебігом розумових процесів у дитини.

II етап. Виявлення й дослідження психічного стану дитини та інтересів, шляхом власної оцінки.

III етап. Визначення коефіцієнта розвитку інтелекту.

IV етап. Визначення рівня розумового розвитку, що базується на дослідженні вербальних здібностей дитини.

V етап. Визначення продуктів творчої діяльності.

VI етап. Всебічний аналіз конкретних випадків.

Е. Фромм у роботі «Мистецтво любити» справедливо зазначає, що якщо людина нічого не творить, тоді вона починає руйнувати вже існуюче.

Педагогові, який прагне виховати креативність, допоможуть: нерегламентоване середовище, демократичні відносини з дітьми, наявність у вихованців можливості наслідувати творчу особистість.

Виховання творчих здібностей дітей є ефективним лише в тому випадку, якщо воно є цілеспрямованим процесом, у ході якого вирішується ряд педагогічних завдань.

Науковці виокремлюють педагогічні принципи формування креативності:

- Уникати чіткого формулювання проблеми, творчого завдання;

- обговорювати з дітьми не саме творче завдання, а аналізувати деякі загальні моменти, які вводять їх у проблему, уточнюють її сенс;
- пропонувати вихованцям не зупинятися на досягнутому, висувати нові ідеї, навіть якщо їм здається, що завдання розв'язане;
- якщо дитині не вдається розв'язати творче завдання, розбити його на підпроблеми;
- спонукати дітей частіше вдаватися до аналогій;
- бути тактовним, винахідливим;
- стимулювати творчу уяву, прояви дотепності, фантазії;
- вдосконалювати своє вміння ставити запитання, робити часткові підказки, вносити уточнення, які спонукають до пошуку;
- то звужувати, то розширювати поле пошуку дитиною розв'язання творчого завдання;
- зважено аналізувати й відбирати найбільш оригінальні дитячі ідеї;
- учити дітей не обмежуватися найбільш очевидним способом розв'язання завдання;
- використовувати запитання, що сприяють концентрації уваги дітей;
- спонукати вихованців знаходити у творчому завданні суперечності;
- час від часу пропонувати дітям уявити (зобразити) щось у вигляді елементарної схеми [6, с. 6].

Ефективними у роботі з молодшими школярами, особливо з першокласниками, є методики: «Вигадай гру», «Придумай розповідь», «Намалюй що-небудь» [Дод. Д]. А також використання авторських програм, технік, методик роботи з природними матеріалами, реалізація яких прогнозовано призвела до позитивних змін творчого визначення та підвищення рівня творчих здібностей молодших школярів [Дод. Е].

Ці методики було використано на етапі організації позакласної роботи через роботу шкільних гуртків та секцій та в процесі індивідуальної соціально-педагогічної діяльності з учнями.

Розв'язування творчих завдань – основний засіб моделювання мислення, адже передбачає знаходження й усвідомлення зв'язку між тим, що дано, і тим, що треба знайти.

Психодіагностика креативності передбачає створення таких діагностичних засобів, які дають можливість ідентифікувати творчий потенціал людини. Останнім часом в нашій країні практичні психологи (у тому числі шкільні) та соціальні педагоги стали активно застосовувати різний психодіагностичний інструментарій, який включає і тести креативності. Наприклад, були адаптовані і отримали широке поширення зарубіжні методики вимірювання креативності за Е. Торренсом і С. Медником.

Доцільною для дослідження дитячої креативності у молодшому шкільному віці є методика Е. Тунік [Дод. Ж]. Результати досліджень дають можливість соціальному педагогові виокремити найбільш ефективні способи розвитку творчих здібностей конкретної групи дітей.

Виховання творчих здібностей дітей буде ефективним лише в тому випадку, якщо воно буде цілеспрямованим процесом, у ході якого вирішується ряд педагогічних завдань. Особливим завданням соціального педагога є координація діяльності та взаємодії всіх суб'єктів соціального виховання.

2.2. Реалізація програми розвитку творчих здібностей учнів молодших класів

Будь-яку діяльність, у тому числі й творчу, можна представити у вигляді виконання певних завдань. Творчі завдання передбачають використання у творчій діяльності молодших школярів переважно методів, заснованих на інтуїтивних процедурах (таких як метод перебору варіантів, морфологічний аналіз, аналогія та інше.) Активно використовуються моделювання, ресурсний

підхід, деякі прийоми фантазування. Програма соціально-педагогічної роботи з розвитку творчих здібностей молодших школярів передбачає творчу проєктивну діяльність.

Під змістом творчої діяльності розуміються дві його форми – зовнішня і внутрішня. Зовнішній зміст освіти характеризується освітнім середовищем, а внутрішній є надбанням самої особистості, створюється на основі особистого досвіду учня в результаті його діяльності.

Для реалізації програми з розвитку творчих здібностей молодших школярів робота педагогічного колективу повинна бути спрямованою на створення особистісно орієнтованого освітнього процесу, який забезпечує формування та розвиток особистості дитини на основі загальнолюдських цінностей та з урахуванням її природних можливостей. Важливим є розкриття і розвиток природних здібностей дитини, побудова освітнього процесу, як шляху до самоосвіти та самореалізації кожної людини. Задля гармонізації процесу розвитку творчих здібностей у молодших школярів має бути створена цілісна система управління освітнім процесом, направленим в кінцевому результаті на особистісний розвиток дитини.

Провідну роль в реалізації даної програми відіграє соціальний педагог. Батькам, вчителям, учням надаються консультації. Психологи школи та соціальний педагог працюють над створенням сприятливого соціального клімату у педагогічному колективі, беруть активну участь у підготовці та проведенні педагогічних рад, семінарів.

Основні етапи роботи з дітьми в межах програми: аналітичний; діагностичний; супровідний; навчальний (розробка індивідуальних програм); пропагандистський (організація інтелектуальних конкурсів, турнірів); розвиваючий (розробка та апробація програм); творчий (вивчення та впровадження нових форм роботи).

Умови, які є необхідними для реалізації програми:

- 1) підбір кваліфікованих педагогічних кадрів;

2) використання в навчанні інтерактивних методів, методів дослідження тощо;

3) високий ступінь свободи обдарованих дітей у виборі видів занять в школі та в позашкільних закладах.

Необхідно базуватися на таких наукових засадах:

- наявність мотивації до творчої роботи педагогічного колективу, ініціативи в розробці та втіленні інновацій;

- підвищення науково-технічного рівня та рівня реалізації творчого потенціалу педагогів та учнів.

Мета програми полягає у забезпеченні можливостей самовираження і самореалізації у різних видах діяльності, розвитку творчих здібностей в умовах диференціації й індивідуалізації навчання завдяки впровадженню інноваційних технологій та нетривіальних методів розвитку творчих здібностей тощо.

Основними завданнями програми є:

- поширення психолого-педагогічних знань серед учителів і батьків;
- удосконалення системи та механізмів пошуку і виявлення дітей з яскраво вираженими творчими здібностями;

- надання психологічної допомоги обдарованим дітям та їх батькам, вчителям;

- сприяння збереженню психологічного здоров'я й емоційного благополуччя учнів початкових класів;

- забезпечення оптимальних умов для розвитку творчих здібностей дітей.

Очікувані результати:

- підвищення рівня професійної підготовки педагогів;
- висока творча активність педагогів (участь у розробці методичних розробок та програм);

- активна і результативна діяльність дітей у позаурочний час;

- наявність стабільно високих показників досягнень учнів у конкурсах;

- удосконалення системи розвитку творчих здібностей та підтримки обдарованих дітей.

Циклограма заходів на виконання шкільної програми з розвитку творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку складається з наступних блоків:

- науково-методичне забезпечення роботи з виявлення та розвитку творчих здібностей;
- система пошуку та розвитку дітей з високим рівнем творчих здібностей, обдарованих дітей;
- організаційне забезпечення діяльності з розвитку творчих здібностей;
- забезпечення соціально-правових гарантій.

У процесі експериментального дослідження на базі Івано-Франківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 25 було застосовано методику дослідження дитячої креативності у молодшому шкільному віці Е. Туник. У дослідженні брало участь 25 учнів перших класів. Для порівняння показників кожного учня з середнім та стандартним показником розвитку творчості було визначено середнє значення показників усіх тестів. Таким чином, середній показник швидкості становить 62,8 б.; середній показник оригінальності становить 31,7 б.; стандартний показник швидкості становить 31,6 б.; стандартний показник оригінальності становить 40,7 б. Також було визначено середнє значення показників швидкості та оригінальності кожного учня. Згідно даних дослідження, у 16 %, тобто у 4 школярів, виникали проблеми зі швидкістю виконання завдань, тобто показник швидкості виконання завдань був нижче стандартного. Припускаємо, що дезорієнтацію та складнощі на початковому етапі роботи викликала незвична постановка завдання – не було конкретного запиту стосовно того, що потрібно зобразити. Показник швидкості виконання різних завдань варіюється. У 3 учнів (12 %) показник оригінальності виконання завдань нижче норми. Загалом оригінальність виконання завдань учнів є ближчою до середнього показника [Дод. 3]. Також було проаналізовано

оцінювання класних керівників, керівників гуртків та вчителя групи продовженого дня стосовно рівня розвитку кожної дитини.

У процесі дослідження проблеми було реалізовано програму з розвитку творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку на базі Івано-Франківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 25 а також організовано виставку дитячих творчих робіт на базі Івано-Франківського НВК «ЗОШ-лицею № 23 Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника» [Дод. К].

У роботі з розвитку творчих здібностей використовувалися також бесіди з елементами тренінгу, рольові ігри, вправи, образотворча діяльність з використанням нетрадиційних технік, зокрема було проведено позакласний захід з розвитку творчих здібностей нетрадиційними засобами образотворчої діяльності [Дод. Л].

На завершальному етапі реалізації програми було підбито підсумки та проаналізовано вплив розвивальних заходів на розвиток творчих здібностей. Було здійснено повторне опитування з методикою Е. Тунік [Дод. М]. Показники швидкості та оригінальності виконання поставлених завдань помітно зросли. З такими висновками погодилися й класні керівники та керівники гуртків, вказуючи також на те, що діти почали більш упевнено та цілеспрямовано підходити до вирішення різнопланових творчих та аналітичних завдань.

Таким чином, можна зробити висновок про ефективність реалізації даної програми та забезпечення належних соціально-педагогічних умов, що сприяють гармонійному розвитку творчих здібностей дитини молодшого шкільного віку.

ВИСНОВКИ

При всьому різноманітті психологічних теорій, існує низка основоположних ознак творчої діяльності, впливаючи на які, можна, тією чи іншою мірою, підвищувати продуктивність творчого мислення та розвивати творчі здібності особистості. Творчі здібності аналізують як психологічні особливості дитини, які сприяють оволодінню цією діяльністю. Основними показниками творчих здібностей є швидкість і гнучкість думки, оригінальність, допитливість, точність і сміливість. Науковці виділяють наступні стадії прояву творчої активності: наслідування, творче наслідування, репродуктивна та справжня творчість.

Творчість є нормальним та постійним супутником дитячого розвитку. Тому в процесі соціально-педагогічної діяльності важливо визначати, які вміння потрібно сформувавши в дітей, щоб вони відчували свободу своїх дій у творчості, мали можливість її проявити, успішно здійснювати цю діяльність. Творчість школяра передбачає наявність у нього здібностей, мотивів, знань і умінь, завдяки яким створюється продукт, що відрізняється новизною, оригінальністю, унікальністю. Вивчення цих властивостей особистості виявило важливу роль уяви, інтуїції, неусвідомлюваних компонентів розумової активності, а також потреби особистості в самоактуалізації, в розкритті і розширенні своїх творчих можливостей.

Призначення соціального педагога – допомогти дитині розгадати і розібратися зі своїм внутрішнім «Я», діагностувавши сам факт наявності творчих здібностей у дитини, поставивши певні творчі завдання, котрі спонукають дітей до використання вже набутих знань та навичок, їх практичного застосування, пошуку нових способів використання.

Завдання, які педагог ставить, провокуючи розвиток творчості в молодшого школяра, сприяють розвитку винахідливості, кмітливості, вміння планувати свої дії, бачити можливості перетворення предметів, шукати найоптимальніші розв'язання.

Було проаналізовано особливості розвитку дітей молодшого шкільного віку, звертаючи основну увагу на проблему формування та розвитку творчих здібностей. Позитивно вплинули на процес творчої ідентифікації особистості проведені тести та опитування, було налагоджено співпрацю з батьками, на основі спостережень зроблено відповідні висновки про рівень розвитку творчих здібностей особистості. Застосовувалися методики дослідження та підвищення рівня творчих здібностей дошкільників в тому числі й засобами нетрадиційного образотворчого мистецтва. Визначено характер творчих здібностей дітей, що дало чіткий орієнтир у контексті подальшого розвитку творчості та забезпечило позитивну динаміку творчої активності молодших школярів, організовано виставку дитячих творчих робіт.

Успішне вирішення завдань навчання і виховання молодших школярів, розвиток їхніх здібностей, перебуває у прямій залежності від характеру взаємодії між педагогом та дитиною. Переорієнтація навчально-виховного процесу на формування творчої особистості реалізовувалася за умов діалогізації, співробітництва, що мають особистісну спрямованість і стимулюють до творчого розвитку і самовдосконалення особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безпалько О. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях : навч. посіб. / О. Безпалько. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 13 с.
2. Выготский Л. Воображение и творчество в детском возрасте: психол. очерк : кн. для учителя / Л. Выготский. – 3-е изд. – М. : Просвещение, 1991. – 93 с.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 76 с.
4. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / за ред. В. Моляко, О. Музики. – Житомир : Рута, 2006. – 320 с.
5. Ильин Е. Психология творчества, креативности, одаренности / Е. Ильин. – СПб. : Питер, 2009. – 448 с.
6. Кононко О. Дитяча креативність крізь призму Базової програми «Я у світі» / О. Кононко // Дошкільне виховання. – 2008. – № 7. – С. 3-8.
7. Музика О. Три кроки – концепція програми розвитку здібностей та обдарованості / О. Музика // Гуманізація взаємин учителя та учнів – необхідна умова особистісно орієнтованої освіти: наук.-метод. збірник / за ред. С. Максименка, Г. Балла, М. Заброцького. – Житомир-Київ : ЖОІППО, 2004. – С. 81–88.
8. Социальная педагогика : курс лекций / под общ. ред. М. Галагузовой. – М. : ВЛАДОС, 2000. – 416 с.
9. Твердовська О. Синергетична детермінованість творчого мислення / О. Твердовська // Синергетика і творчість : матеріали Всеукр. конфер., 11 листопада 2011 р. – К., 2011. – С. 222–230.
10. Шморгун О. «Психологія творчості» В. А. Роменця в контексті проблеми формування творчого потенціалу особистості в умовах інформаційного простору / О. Шморгун // Синергетика і творчість: матеріали Всеукр. конфер., 11 листопада 2011 р. – К., 2011. – С. 143–148.

ДОДАТКИ

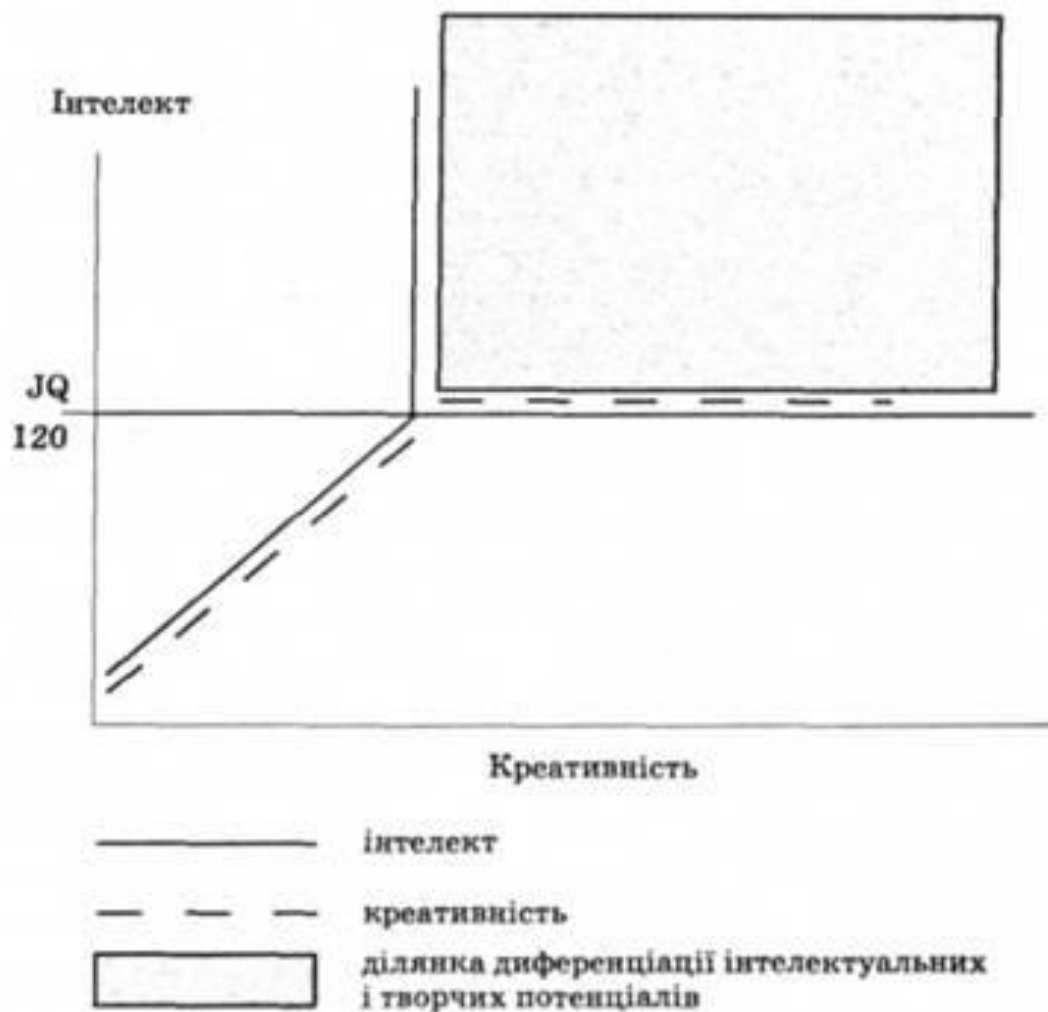

Рис. А.1. Схема розвитку креативності та інтелекту за Е. Торренсом.

Тест на обдарованість

Мета: виявити творчі та інтелектуальні здібності й задатки молодшого школяра.

Респонденти: батьки.

Обладнання: роздруковані бланки опитувальника, ручка.

Інструкція: відповідаючи на запитання тесту, батьки помічають пункти, що підтверджують здібності дитини.

1. Ваша дитина навчилася читати рано, до п'ятирічного віку:
А) так; 7 б.
Б) ще вчиться читати. 5 б.
2. Виявляє бажання читати багато та швидко?
А) часто; 2 бали.
Б) іноді; 1 бал.
В) ніколи; 0 балів.
3. Сама або з чиеюсь допомогою цікавилася енциклопедіями:
А) часто; 2 бали.
Б) рідко; 1 бал.
В) ніколи; 0 балів.
4. Якщо дитина легко навчилася читати, проте зазнає труднощів у читанні – 1 бал.
5. Потайлива, не любить, коли втручаються в її справи:
А) так; 2 бали.
Б) рідко; 1 бал.
В) ніколи; 0 балів.
6. Воліє розмовляти зі старшими:
А) так; 2 бали.
Б) рідко; 1 бал.
В) ніколи; 0 балів.
7. Ставить багато складних запитань, чим дивує або розгублює дорослих:
А) часто; 2 бали.
Б) рідко; 1 бал.
В) ніколи; 0 балів.
8. У неї завжди готові відповіді навіть на дуже несподівані питання – 1 бал.
9. Іноді неуважна, але завжди вміє зробити правильні узагальнення (скажімо, після перегляду кінофільму, телевізійної передачі або спостерігаючи за чим-небудь):
А) так; 2 бали.
Б) рідко; 1 бал.
В) ніколи; 0 балів.
10. Із задоволенням вступає в бесіду про навколишній світ, дає свою оцінку різним явищам – 1 бал.

11. Із невдоволенням ставиться до одноманітних, повсякденних справ (прибирання, виконання завдань) – 1 бал.

12. Чутлива до будь-якої несправедливості, якщо навіть це не стосується її особисто:

А) так; 2 бали.

Б) іноді; 1 бал.

В) ніколи; 0 балів.

13. Любить жартувати, має почуття гумору:

А) так; 2 бали.

Б) рідко; 1 бал.

В) ніколи; 0 балів.

14. Має багатий словниковий запас:

А) так; 2 бали.

Б) важко сказати; 1 бал.

В) ні; 0 балів.

15. Любить складні ігри, що вимагають певної кмітливості:

А) так; 2 бали.

Б) рідко; 1 бал.

В) ні; 0 балів.

16. Рано зацікавилась тим, що вивчають старші діти – 1 бал.

17. Віддає перевагу різноманітним заняттям, причому любить усе робити самостійно:

А) часто; 2 бали.

Б) рідко; 1 бал.

В) ніколи; 0 балів.

18. Цікавиться історіями з минулого і виявляє певний інтерес до світобудови:

А) часто; 2 бали.

Б) рідко; 1 бал.

В) ніколи; 0 балів.

19. Швидко схоплює матеріал і має власну думку з багатьох питань:

А) часто; 2 бали.

Б) рідко; 1 бал.

В) ніколи; 0 балів.

20. У неї розвинене почуття сприйняття музики, прикладного мистецтва, навколишнього середовища:

А) так; 2 бали.

Б) певною мірою; 1 бал.

В) ні; 0 балів.

Обробка отриманих результатів.

Підрахувати суму балів.

Набрана сума не перевищує 9 балів. Варто подумати про активізацію занять із дитиною в плані загального розвитку. Необхідно розширити її можливості для «проби сил» у різних областях.

10-13 балів. Дитина має певні здібності, необхідно подбати про спеціальний розвиток її можливостей.

Більше 14 балів. Дитину відрізняє неординарність, їй необхідна спеціальна програма навчання й розвитку.

Критерії правильної оцінки творчої активності

1. Наскільки часто і вдало дитина продукує нові ідеї?
2. Чи здатна самостійно їх використати?
3. Чи завжди аналізує мету, засоби і способи її досягнення?
4. Як реагує на труднощі (мобілізується на їх подолання, дратується, звертається до інших за допомогою, кидає завдання незавершеним)?
5. Чи здатний дошкільник на здорову міру ризику?
6. Як саме в процесі виконання творчого завдання використовує відому та нову інформацію, чи перевіряє її надійність?
7. Наскільки виважено приймає самостійні рішення?
8. Використовує різні підходи у ході пошуку?
9. Чи здатна дитина більш-менш об'єктивно оцінити процес і результат розв'язання творчого завдання?
10. Наскільки оригінальним є продукт її діяльності, чим він відрізняється від запропонованого зразка?

Тест «Творчі схильності»

Мета: визначити характер творчих здібностей дитини.

Інструкція: З дитиною заповнити бланк. На питання відповідати «так» або «ні».

1. Я люблю складати пісні.
2. Мені подобається гратися самому.
3. Мої мама й тато люблять гратися зі мною.
4. Я ставлю багато запитань.
5. Вигадування казок – це не для мене.
6. Я люблю, щоб у мене був лише один або двоє друзів.
7. Я не проти зміни правил гри.
8. Я люблю вигадувати щось нове.
9. Я люблю малювати.
10. Я люблю робити те, що іншим не під силу.
11. Сонце на малюнку завжди має бути жовтим.
12. Я люблю розбирати прилади та іграшки.
13. Мені більше подобається розфарбовувати, аніж малювати самому.
14. Легкі загадки – найцікавіші.
15. Іноді батьки займаються чим-небудь зі мною.
16. Я люблю дізнаватися нове про тварин.
17. Мій тато любить робити що-небудь по господарству.
18. Я не люблю, коли інші ставлять багато запитань.
19. Важко знайти собі заняття, коли ти сам.
20. Мій тато вважає, що зазвичай я дію правильно.
21. Я люблю розповіді про давнину.
22. Я охочіше граю в старі ігри, ніж в нові.
23. Я охочіше візьмусь за легшу справу, ніж за тяжчу.
24. Я завжди граю з друзями, не люблю бути один.

Обробка отриманих результатів.

За кожную негативну відповідь на питання № 5, 6, 11, 13, 14, 18, 19, 22, 23, 24 нараховується 1 бал. За кожную позитивну відповідь на решту запитань – 1 бал.

1. Розмаїття інтересів. Підрахувати загальну суму балів за відповіді в пунктах 1, 5, 9, 16, 21. Індекс розмаїтості інтересів дитини: до 1 балу – слабо виражений; 2–3 бали – виражений середньо; 4–5 балів – явно виражений.

2. Незалежність. 2, 8, 11, 13, 19, 24. До 2 – слабо виражена, 3–4 середній показник, 5–6 – явно виражена.

3. Гнучкість пристосованість. 6, 7, 22. 0–1 бал – слабо; 2 – середньо; 3 бали – явно виражений.

4. Допитливість. 4, 12, 18. 0–1 бал – слабо; 2–середньо; 3 бали – явно виражений.

5. Наполегливість 10, 14, 23. 0-1 бал – слабо; 2 – середньо; 3 бали – явно виражений.

6. Відомості про сімейну обстановку. 3, 15, 17, 20. Кількість набраних балів відповідає мірі сприятливого впливу сімейної обстановки для розвитку творчих схильностей дитини. 0–1 бал – мало сприяє; 2–3 бали – сприяє на середньому рівні; 4 бали – явно сприяє.

Методика «Намалюй що-небудь»

Дитині дається листок паперу, набір фломастерів і пропонується придумати і намалювати що-небудь незвичайне. На виконання завдання приділяється 4 хв. Далі оцінюється якість малюнка за приведеними нижче критеріями, і на основі такої оцінки робиться висновок про особливості уяви дитини.

Оцінка результатів

Оцінка малюнка дитини виробляється в балах за наступними критеріями:

10 балів – дитина за відведений час придумала і намалювала щось оригінальне, незвичайне, що явно свідчить про неабияку фантазію, про багату уяву. Малюнок справляє велике враження на глядача, його образи і деталі ретельно пророблені.

8-9 балів – дитина придумала і намалювала щось досить оригінальне, з фантазією, емоційне і барвисте, хоча зображення не є зовсім новим. Деталі картинки пророблені непогано.

5-7 балів – дитина придумала і намалювала щось таке, що в цілому не є новим, але несе в собі явні елементи творчої фантазії і справляє на глядача певне емоційне враження. Деталі й образи малюнка пророблені посередньо.

3-4 бали – дитина намалювала щось дуже просте, неоригінальне, причому на малюнку слабо проглядається фантазія і не дуже добре пророблені деталі.

0-2 бали – за відведений час дитина так і не зуміла нічого придумати і намалювала лише окремі штрихи і лінії.

Висновки про рівень розвитку:

10 – дуже високий

8-9 – високий

5-7 – середній

3-4 – низький

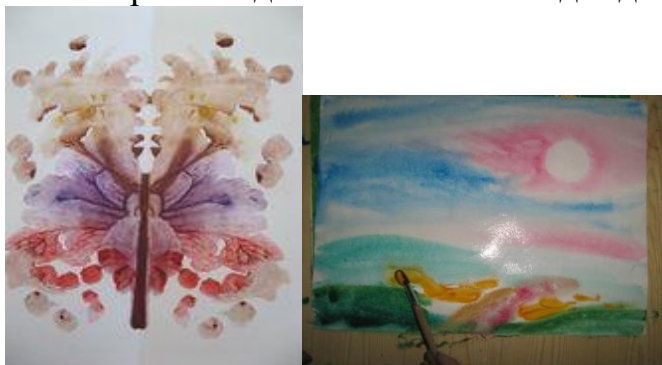
0-2 – дуже низький

[17, 104]

Опис технік

1. Малювання пальцями. Дитина вмочує палець (долоню, кулачок) у ємність з гуашевою чи акварельною фарбою і робить відбитки на папері відповідно до теми.

2. Кляксографія. Аркуш паперу складається навпіл, прогладжується лінія згину. На лінію згину аркуша паперу довільної форми наноситься кілька «клякс» різного кольору. Аркуш складається, прогладжується рукою. Розгорнувши, одержуємо несподівані зображення – у них можна впізнати знайомий образ або домалювати необхідні деталі, щоб він став виразнішим.

3. Малювання по зволоженому аркуші паперу. Зволожується аркуш паперу, потім швидко наноситься малюнок пальцем, вмоченим в акварельні фарби чи пензликом.

4. Малювання зім'ятим папером. М'який папір мнеться руками, вмочується у фарбу (за кінчик) і відбитки його наносяться на аркуш.

5. Відбитки губкою.

6. Штампи з овочів. Вирізати штампи (з буряка, наприклад) – зображення будь-яких фігур, і діти робитимуть відбитки або укладатимуть візерунки тощо.

Методика для дослідження дитячої креативності (за Е. Тунік)

Тест 1. Використання предметів.

Завдання: перерахувати якомога більше способів застосування предмета, що відрізняються від звичайних.

Інструкція: Газета використовується для читання, ти можеш придумати інші способи її застосування, що з неї можна зробити? Час виконання – 3 хвилини.

Результати оцінюються за двома показниками: швидкість відповідей (1 відповідь – 1 бал) і оригінальність відповідей (число відповідей; 1 відповідь – 4 бали).

Тест 2.

Завдання: перерахувати гіпотетичні наслідки ситуації.

Інструкція: Уяви, що може статися, якщо тварини і птахи почнуть розмовляти людською мовою.

Час виконання – 3 хвилини.

Результати оцінюються за двома показниками: швидкість відповідей (1 відповідь – 1 бал) і оригінальність відповідей (число відповідей; 1 відповідь – 4 бали).

Тест 3. Вираз.

Завдання: придумати речення з чотирьох слів, кожне з яких починається із зазначеної літери.

Інструкція: Спробуй скласти речення з чотирьох слів, в якому кожне слово починається із зазначеною літери. Ось ці букви: В, Х, Д, К. Приклад: Веселий Хлопчик Дивиться Кіно.

Час виконання – 4 хвилини.

Результати тесту оцінюються за двома показниками: швидкість (число правильно складених пропозицій і кількість слів, що повторюються один раз, – 1 бал і за кожне речення – 2 бали; оригінальність і точність (число оригінальних, правильно побудованих пропозицій – 4 бали за одну пропозицію.)

Тест 4. Словесна асоціація.

Завдання: привести якомога більше визначень для загальноновживаних слів.

Інструкція: Приведи якомога більше визначень для слова «книга». Приклад: барвіста книга, ілюстрована книга, товста книга, цікава книга і так далі.

Час виконання – 3 хвилини.

Результати тесту оцінюються за двома показниками: швидкість відповідей (1 відповідь – 2 бали) і оригінальність (1 відповідь – 4 бали).

Тест 5. Складання зображення.

Завдання: намалювати дані об'єкти, користуючись певним набором фігур.

Інструкція: Намалюй певні предмети, використовуючи тільки прямокутник, коло, овал, трикутник і квадрат.

Кожну фігуру можна використовувати кілька разів; можна змінювати розміри фігур, їх положення, але не можна додавати інші фігури. Завдання даються на окремих бланках: “особа”, “будинок”, “клоун”, “що хочеться”.

Час виконання – 8 хвилин.

Результати тесту оцінюються наступним чином:

а) швидкість, гнучкість (Б):

n1 – число зображених предметів (1 предмет – 1 бал)

n2 – число використаних фігур (a, b, c, d) (1 фігура – 1 бал)

n3 – кількість помилок (1 помилка – 1 бал)

У підрахунку результату (Б) використовуються середнє арифметичне n1, n2, n3: $B = n1 + n2 - n3$.

б) оригінальність (О):

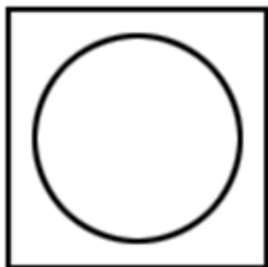
m1 – кількість малюнків з незвичайним використанням фігур, їх оригінальним розташуванням (1 малюнок – 5 балів)

m2 – число оригінальних елементів малюнка, незвичайних форм розташування (1 випадок – 3 бали)

У підрахунку результатів (О) використовуються середнє арифметичне m1, m2: $O = m1 + m2$.

Тест 6. Ескізи.

Завдання: в кожному квадраті тесту дані однакові фігури – кола.

Кожне коло треба перетворити на зображення предмета.

Інструкція: Спробуй додати будь-які деталі до основного зображення так,

щоб вийшли різні предмети.

Приклад:

Час виконання – 5 хвилин.

Результати тесту оцінюються наступним чином:

а) швидкість (Б):

n_1 – число категорій малюнків: особи, тварини, предмети. (1 категорія – 1 бал)

n_2 – число малюнків, де не використовується коло (1 рисунок – 1 бал)

У підрахунку результату (Б) використовується середнє арифметичне n_1 , n_2 : $B = n_1 - n_2$.

б) оригінальність (О):

m_1 – число оригінальних малюнків (1 рисунок – 5 балів)

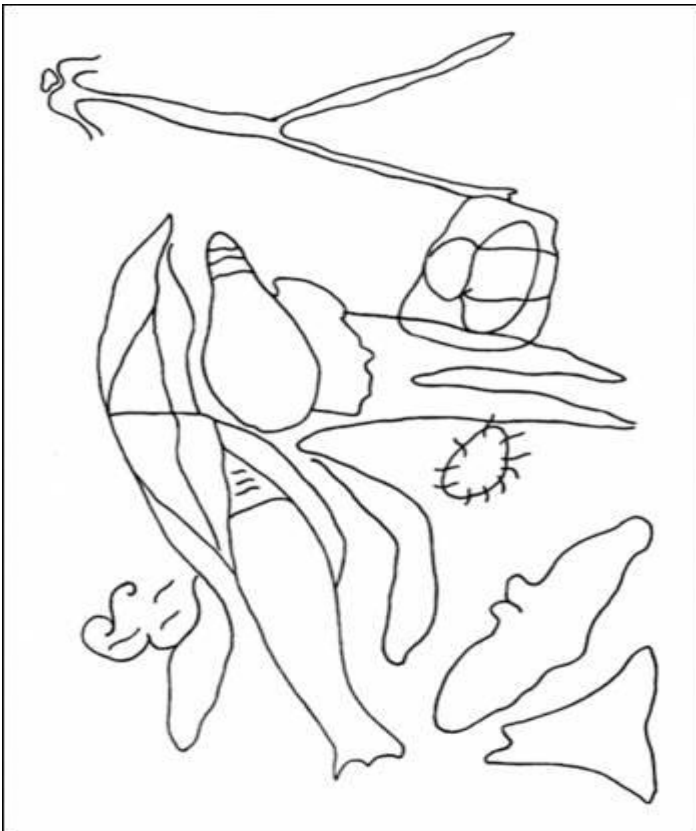
m_2 – число оригінальних підходів до виконання – незвичайне за формою і розташуванням зображення (1 зображення – 3 бали)

У підрахунку результату (О) використовується середнє арифметичне m_1 , m_2 : $O = m_1 + m_2$.

Тест 7. Загадкова фігура.

Завдання: знайти різні фігури у складному зображенні.

Інструкція: Знайди якнайбільше знайомих предметів на малюнку.

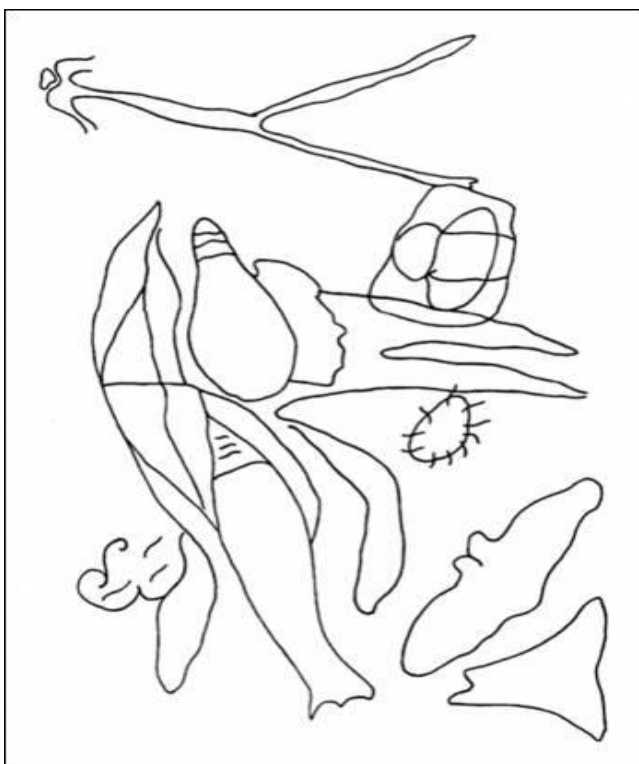
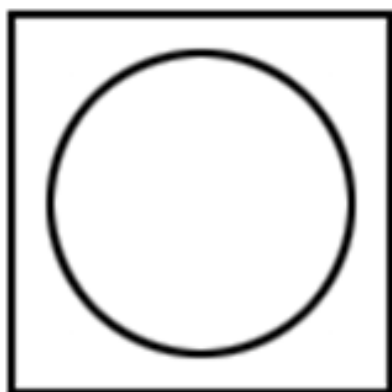
Час виконання – 3 хвилини.

Результати тесту оцінюються сумарно: швидкість (1 відповідь – 1 бал) і оригінальність (1 відповідь – 4 бали). Конкретні результати тесту, отримані дитиною, необхідно порівняти з середнім значенням, наведеним у таблиці. Якщо значення швидкості нижче середнього, але вище стандартного, відхилення вважається нормальним. Якщо отримане значення нижче стандартного відхилення, слід звернутися до психолога.

Діти, які отримали високі результати креативності, повинні бути предметом пильної уваги психолога та вчителів початкових класів. Стосовно них необхідна як внутрішня, так і зовнішня диференціація навчання. Знаючи їх можливості, вчителі та батьки зможуть пропонувати їм індивідуальні творчі завдання, завдання підвищеної труднощі, дозувати навчальне навантаження так, щоб зберегти і розвинути в цих дітей позитивну мотивацію навчання.

Бланк для дітей

Номер тесту		Середнє значення	Стандартне значення
1	Ш	5,6	3,1
	О	3,6	4,4
2	Ш	4,3	2,6
	О	3,5	6,6
3	Ш	11,6	8,8
	О	2,2	3,1
4	Ш	11,3	6,3
	О	6,5	8,8
5	Ш	9,1	2,7
	О	2,3	4,2
6	Ш	8,8	3,3
	О	5,4	5,8
7	Ш	12,1	4,8
	О	8,2	7,8

**Результати дослідження креативності (за Е. Туніком)
до початку реалізації програми з розвитку творчих здібностей**

Ім'я учня	Загальна сума показників	
	Швидкість	Оригінальність
Іванна Д.	60	35,5
Софія Р.	52,5	33
Андрій С.	40,5	38,5
Кирило С.	29,5	32,5
Артур С.	60,5	39,5
Данило С.	44	29,5
Катерина С.	53	32
Уляна Ч.	27	36,5
Софія В.	28,5	32
Аліна А.	63,5	36
Антон А.	28	35,5
Микита Д.	52	36,5
Богдан Ж.	52	40,5
Ігор В.	58,5	35
Роман І.	49	40
Дарина К.	53	33
Ірина Л.	39,5	34
Єва Н.	48	34,5
Олексій Н.	45,5	30,5
Софія П.	49	30,5
Андрій Р.	39,5	38
Євгенія С.	47	41
Павло С.	36,5	42
Юрій С.	56	34
Анна Ф.	49	39

**Програма соціально-педагогічної роботи з розвитку творчих здібностей
молодших школярів**

№ п/п	Зміст	Відповідальні за виконання	Термін виконання
1.1	Створення ради педагогів з питань координації та організації роботи з розвитку творчих здібностей.	Заступник директора	Лютий
1.2	Оновлення каталогу нормативно-правових та науково методичних матеріалів з метою інформаційного забезпечення педагогічних працівників.	Соціальний педагог	Лютий
1.3	Включення елементів діяльності з розвитку творчих здібностей у плани роботи методичних об'єднань.	Заступник директора	Впродовж навч. року
1.4	Забезпечення використання інноваційних технологій навчання та виховання.	Заступник директора	Впродовж навч. року
2.1	Проведення психодіагностичних та моніторингових досліджень.	Практичний психолог, соціальний педагог	Лютий
2.2	Розробка методичних матеріалів (пам'яток) для батьків.	Соціальний педагог	Лютий
2.3	Організація циклу семінарів з досліджуваних проблем. Круглий стіл «Особливості творчого світу дитини».	Соціальний педагог	Березень
2.4	Організація участі обдарованих дітей в конкурсах та олімпіадах.	Класні керівники	Впродовж навч. року
2.5	Організація проведення фестивалю для учнів школи «Агов, ми шукаємо таланти!»	Соціальний педагог	Березень
2.6	Організація позакласної роботи через роботу шкільних гуртків та секцій, проведення додаткових занять на вибір.	Соціальний педагог	Впродовж навч. року
2.7.	Організація індивідуальної роботи з обдарованими дітьми.	Соціальний педагог	Впродовж навч. року
3.1	Забезпечення бібліотечного фонду школи науково-методичною та довідковою літературою.	Заступник директора	Впродовж навч. року
4.1	Забезпечення участі обдарованих учнів у фестивалях, олімпіадах, конкурсах тощо.	Соціальний педагог	Впродовж навч. року
4.2	Проведення свята «Найталановитіший» у межах молодшої школи.	Керівники методичних об'єднань	Березень

Позакласний захід з розвитку творчих здібностей нетрадиційними засобами образотворчої діяльності «Чарівні пальчики»

Контингент, на який спрямовано захід: учні перших класів та їхні батьки.

Обладнання: ватмани формату А2, палітри, склянки з водою, гуашеві фарби, тарілочки, пензлики, вологі серветки, аудіопрогравач.

Мета заходу: розвивати просторову уяву, естетичний смак, фантазію, креативність; підвищити рівень творчих здібностей; забезпечити взаємодію батьків та дітей у творчому процесі як необхідну соціально-педагогічну умову розвитку творчих здібностей особистості.

Завдання:

- поглибити знання батьків про інноваційні підходи до образотворчої діяльності;
- створити мотиваційну діяльність, як активізовуватиме батьків та дітей;
- забезпечити творчу та невимушену атмосферу в колективі;
- налагодити контакт між дітьми, батьками та соціальним педагогом;
- зацікавити батьків у виявленні та розвитку творчих здібностей своїх дітей.

Опис заходу:

Захід спрямовано на розвиток творчих здібностей молодшого школяра шляхом використання нетрадиційних засобів образотворчого мистецтва, залучення до спільної праці батьків, використовуючи елементи художньої творчості, підвищення рівня творчості у дітей, формуючи когнітивні структури, які тісно пов'язані з обдарованістю та інтелектом людини. Учасники заходу знайомляться із технікою використання нетрадиційних видів мистецтва у повсякденному житті. Даний тип образотворчого мистецтва дає можливість кожній дитині розкритися, почуватися вільно, зняти з себе щоденний тягар обмежень та конкретних завдань, до якого вона, можливо, ще не встигла адаптуватися опісля зміни провідного виду діяльності. Під час самостійної художньої діяльності атмосфера має бути спокійною, вільною. Колективна діяльність допомагає соціальному педагогові зрозуміти характер взаємовідносин дитини у групі та з її батьками, що може суттєво впливати на творче самовираження особистості, а також зрозуміти стиль поведінки та творчості, що може вказати на можливі способи та підібрати найефективніші шляхи розвитку творчості дитини в майбутньому.

План заходу:

Соціально-педагогічний захід складається з підготовчого, основного та заключного етапів.

Підготовчий етап:

Забезпечення музичного супроводу.

Вступне слово соціального педагога.

Ознайомлення учасників з метою, завданнями, засобами, техніками та ходом реалізації заходу.

Приготування матеріалів до роботи (розведення пензликами фарб у палітрах та тарілках).

Демонстрація зразків робіт різного рівня творчості.

Основний етап:

Соціальний педагог об'єднує школярів та їхніх батьків у малі підгрупи по 6-8 осіб (включно із батьками). Спільно обирається тема малюнку (наприклад «Я – креативний!»). Діти повинні зобразити вид творчої активності, який приносить їм задоволення. Предмет і спосіб зображення свідчатиме про спрямованість творчих здібностей дитини). Узгоджується роль кожного у колективній творчій діяльності з урахуванням бажань та творчих здібностей. Батьки беруть активну участь у зображувальній діяльності, можуть допомогти організувати колективну творчу діяльність на даному етапі, запропонувати дітям у групі схему або ескіз, проте у жодному разі не керувати процесом чи обмежувати акт творчості). Кожна дитина обирає або озвучує собі бажаний для зображення предмет, вмочує палець (долоню або кулачок) у ємність з гуашевою чи акварельною фарбою і робить відбитки на папері відповідно до заздалегідь обраної теми. Притиснувши долоню, кулачок або пальчики до чистого аркуша паперу, одержують різноманітні відбитки, а потім довільно домальовують те, що уявляють. За допомогою використання нетрадиційних технік з образотворчої діяльності колективно створюється картина у кожній підгрупі. Шляхом спільного обговорення картині дається назва. Кожна група презентує свій малюнок. Розповідають про малюнок виключно діти. Соціальний педагог задає запитання стосовно змісту та процесу, цікавиться відчуттями дитини під час реалізації творчого завдання.

Заключний етап:

Підведення підсумку соціальним педагогом. Виставка колективних робіт. Обговорення елементів та тонкощів творчого процесу, особливостей поведінки школярів у колективній творчій діяльності індивідуально з батьками.

Обрані соціально-педагогічні методи, засоби впливу та формування свідомості (бесіда, приклад), методи організації діяльності застосовуються відповідно до вікових особливостей дітей. Соціальний педагог застосовує метод спостереження за процесом творчості дітей у групах, має можливість побачити взаємовплив дітей та батьків одне на одного, щоб згодом підібрати найефективніші способи подолання перешкод на шляху до творчої самореалізації молодшого школяра. Підібрані методи розкривають особистісні характеристики дітей, що також впливають на становлення творчої особистості.

У результаті соціально-педагогічної діяльності з розвитку творчих здібностей особистості на позакласному занятті «Чарівні пальчики» молодші школярі мають можливість переорієнтуватися на творчий підхід до виконання завдань. Даний захід передбачає також соціалізуючий вплив, адже у процесі колективного виконання творчих завдань дитина виражає власну

неординарність та оригінальність, що найчастіше має позитивний вплив на міжособистісні стосунки між дітьми. Після проведення заходу доцільним є виконання координаційної функції соціальним педагогом, як важливої соціально-педагогічної умови розвитку творчих здібностей, адже в ході проведення дослідження фахівець отримує інформацію про нахили та спрямованість здібностей дитини, має можливість виявити її побажання та вподобання.

Результати дослідження креативності (за Е. Туніком)
після завершення реалізації програми з розвитку творчих здібностей

Ім'я учня	Загальна сума показників	
	Швидкість	Оригінальність
Іванна Д.	60	37,5
Софія Р.	53,5	35
Андрій С.	44,5	39,5
Кирило С.	32,5	38,5
Артур С.	60,5	39,5
Данило С.	47	31,5
Катерина С.	53	32
Уляна Ч.	29,5	36,5
Софія В.	32,5	32
Аліна А.	63,5	36
Антон А.	34,5	36
Микита Д.	52	37,5
Богдан Ж.	53	40,5
Ігор В.	58,5	35
Роман І.	49	40
Дарина К.	53	34
Ірина Л.	46,5	35
Єва Н.	49	34,5
Олексій Н.	49,5	31,5
Софія П.	49	35,5
Андрій Р.	39,5	39
Євгенія С.	48	41
Павло С.	39,5	42
Юрій С.	56	37
Анна Ф.	49	39

**Тести на вивчення креативності в молодшому шкільному віці
(Р. Овчарова)**

Тест 1 «Використання предметів».

Завдання: перелічити якнайбільше способів застосування предмета, що відрізняються від звичайних.

Інструкція. Газета використання для читання, ти можеш придумати інші способи її використання, що з неї можна зробити.

Час виконання: 3 хвилини.

Результати оцінювалися за двома показниками: швидкість відповідей (1 відповідь 1 бал) і оригінальність відповідей (1 відповідь – 4 бали).

Тест 2 «Висновок».

Завдання: перелічити гіпотетичні наслідки ситуації.

Інструкція. Уяви, що буде, якщо тварини і птахи зможуть розмовляти людською мовою.

Час виконання: 3 хвилини

Оцінюється так само, як і тест 1.

Тест 3 «Вираження».

Завдання: придумати речення з чотирьох слів, у якому кожне слово починається із вказаної літери.

Інструкція. Склади речення із чотирьох слів, у якому кожне слово починається із вказаної літери. От ці літери: В, Х, Д, К.

Приклад: Веселий хлопчик дивиться кіно.

Час виконання: 4 хвилини.

Результати тесту оцінюються за двома показниками: швидкість (число правильно складених речень і число слів, що повторюються один раз, - 1 бал за кожне речення); оригінальність і точність (число оригінальних, правильно побудованих речень – 4 бали за одне речення).

Тест 4 «Словесна асоціація».

Завдання: навести якнайбільше визначень для загальноживаних слів.

Інструкція. Наведи якнайбільше визначень для слова «книга».

Приклад: барвіста книга. Яка ще буває книга?

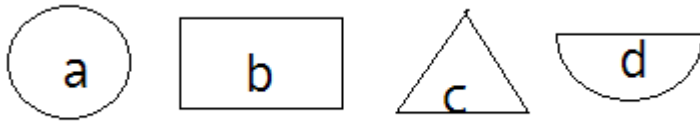
Час виконання: 3 хвилини.

Результати тесту оцінюються за двома показниками: швидкість – 1 бал, оригінальність – 4 бали.

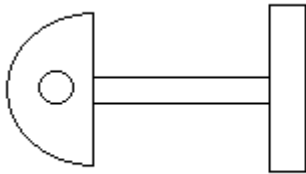
Тест 5 «Складання зображення».

Завдання: намалювати задані об'єкти, користуючись певним набором фігур.

Інструкція. Намалюй певні предмети, користуючись наступним набором фігур:

Кожну фігуру можна використовувати кілька разів; можна змінювати розміри фігур, їх положення, але не можна додавати інші фігури. Дається приклад: «ключ».

Завдання даються на окремих бланках: «обличчя», «будинок», «клоун», «що хочеться».

Час виконання: 8 хвилин.

Результати тесту оцінюються в такий спосіб:

А) швидкість (Б):

П – число зображених предметів (1 предмет – 1 бал);

П1 - число використаних фігур (а, б, в, г) (1 фігура – 1 бал);

П2 - число помилок (1 помилка 1 бал):

$$Б = П + П1 - П2$$

(швидкість дорівнює сумі балів за першим і другим показником мінус кількість балів за помилки):

Б) оригінальність (О):

m1 – число малюнків з незвичайним використанням фігур, їхнім оригінальним розташуванням (1 малюнок – 5 балів);

m2 – число оригінальних елементів малюнка, незвичайних форм їхнього розташування (1 випадок – 3 бали):

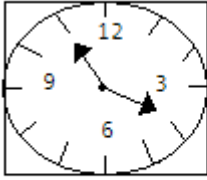
$$О = m1 + m2$$

Тест 6 «Ескізи».

Завдання: у кожному квадраті тесту дані однакові фігури – кола. Кожне коло треба перетворити на зображення предмета

Інструкція. Додайте будь-які деталі до основного зображення так, щоб вийшли різні предмети. Приклад:

Час виконання тесту: 5 хвилин.

Результати тесту оцінюються в такий спосіб:

а) швидкість (Б):

p – число категорій малюнків (обличчя, тварин і т. д.) (1 категорія – 1 бал);

p_1 – число малюнків, де не використовується коло (1 малюнок)-т- 1 бал ;

p_2 – число помилок (1 помилка – 1 бал):

$$B = p_1 - p_2$$

Б) оригінальність (О):

m_1 – число оригінальних малюнків (1 малюнок – 5 балів);

m_2 – число оригінальних підходів до виконання – незвичайне за формою і розташуванням зображення (1 зображення – 3 бали): $O = m_1 + m_2$

Тест 7 «Задачі з сірниками».

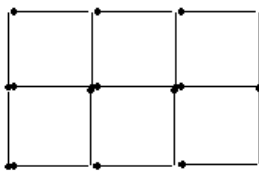
Завдання: пересунути визначену кількість сірників, одержати задане число трикутників і прямокутників або скласти задану фігуру.

На кожне завдання дається 3 хвилини, загальний час виконання тесту – 9 хвилин.

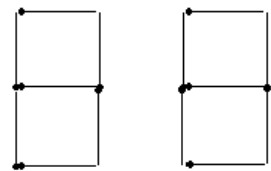
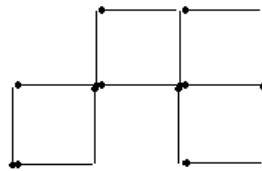
Завдання 1

Забрати 3 сірника, щоб залишилося 4 квадрати, кожен залишений сірник повинен бути частиною якогось квадрата.

Завдання

Відповіді

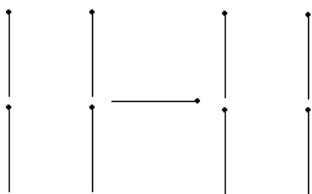
Оцінка результатів:

1 рішення – 5 балів; немає рішень – 0 балів.

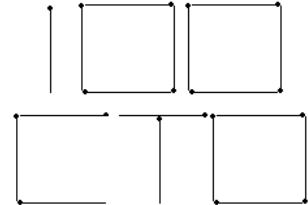
Задача 2

Перекласти до 4 сірників 5 сірників так, щоб вийшло 100 (число або слово).

Завдання

Відповіді

Задача 3

Перекласти 4 сірника на інше місце, при цьому необхідно перетворити сокиру на 3 рівних трикутника.

Відповіді

Оцінка результатів:

1 варіант відповіді – 5 балів.

Оцінюється тільки одне правильне рішення.

Тест 8 «Захована форма».

Завдання: знайти різні фігури в складному неструктурованому зображенні.

Інструкція. Знайти якнайбільше знайомих предметів на малюнку.

Час виконання : 3 хвилини.

Оцінюються сумарно швидкість (1 відповідь – 1 бал) і оригінальність (1 відповідь – 4 бали).